

11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN

INNSPILL 2/6

BÆREKRAFTEN BEGYNNER I BYENE

Innspill til hvordan Norge kan gjøre et
løft for bærekraftsmål 11 i 2018

Forum for
Utvikling og Miljø

SPIRE

LHL Internasjonal

SABIMA

atlas
alliansen
global bistand til
funksjonshemmede

WWF

Dette er innspill 2 i en serie innspill på Norges arbeid med de 6 bærekraftsmålene som skal behandles i FN i 2018.

Forum for utvikling og miljø er et nettverk av 50 norske organisasjoner.

Synspunkter og konklusjoner står for undertegnede organisasjoners regning og er ikke nødvendigvis sammenfallende med alle Forum for utvikling og miljø's medlemsorganisasjoners syn.

Utgitt av: Sabima, Spire, LHL Internasjonal Atlas-alliansen, WWF Verdens naturfond, Forum for utvikling og miljø.

Publikasjonen er utgitt med støtte fra Norad

Design: Kord AS
Trykk: Nilz & Otto Grafisk AS

Forum for utvikling og miljø
Storgata 11, 0155 Oslo

forumfor@forumfor.no
Twitter: @ForumNorway
www.forumfor.no

Byer for alle

I 2030 vil 60 % av verdens befolkning bo i byer og urbane bosettinger.¹ Byene er også hjem for et rikt biomangfold. Bærekraftsmål 11 fastslår at byer innen 2030 skal være inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige. Skal målet nås må byene være tilgjengelige og gi bidra til klimakutt og økt biomangfold.

Byer er ofte blitt beskrevet som et problem for biomangfold, klimagassutslipp og tilgjengelighet for de mest utsatte gruppene i samfunnet. Men med en målrettet og inkluderende by- og arealplanlegging kan byene bli en nøkkel til å nå bærekraftsmålene.

Tradisjonell byplanlegging har i stor grad fokusert på infrastruktur og kortsiktig økonomisk vekst. Skal byene bli bærekraftige, trenger vi helhetlig og langsiktig byplanlegging som skaper byer for alle og som ikke undergraver biomangfoldet eller menneskers livsgrunnlag.

Urbanisering handler ikke bare om de store globale metropolene. De mellomstore byene vokser i dag raskest, verden over,² og skal bærekraftsmål 11 nås, må innsatsen også fokusere på disse. Noen norske kommuner har kommet langt i å lage sine utviklingsstrategier i lys av bærekraftsmålene. Norske myndigheter må sørge for at disse erfaringene blir brukt internasjonalt og at bærekraftig byutvikling står høyt på agendaen i norsk utviklingspolitikk.

”

Men med en målrettet og inkluderende by- og arealplanlegging kan byene bli en nøkkel til å nå bærekraftsmålene.

Byer for klima og biomangfold

Byenes biomangfold

Byer og tettsteder finnes ofte på steder med stor naturrikdom, fordi forholdene der er gode både for mennesker og mange arter av planter og dyr. Samtidig er det nettopp menneskenes enorme arealforbruk som er den største trusselen mot biomangfoldet. Skal vi stanse tapet av biomangfold, må derfor bedre arealforvaltning inngå i en bærekraftig byutvikling.

Helhetlig arealforvaltning inkluderer god kartlegging av nøkkelområder for biomangfold, bevaring, restaurering og ved behov skjøtsel av de viktigste områdene, samt sammenhengende og mest mulig naturlige «blågrønne» strukturer som sikrer leveområder og spredningskorridorer. Med en oversikt over biomangfoldet kan man bevare og

1 UN Habitat. 2016. World Cities Report.

2 WWF. 2012. Living Planet Report 2012.

styrke det. Bevaring av artsrik natur bedrer også innbyggernes helse og livskvalitet og styrker viktige økosystemtjenester. En kunnskapsbasert tilnærming med mål om arealnøytralitet sikrer at byutvikling ikke ødelegger mer natur enn det som kan restaureres til samme kvaliteter, og at fortetting og gjenbruk av allerede ødelagt natur prioriteres.

Klimavennlige byer

Verdens byer står for over to tredjedeler av de globale klimagassutslippene. Det har i lang tid pågått en omfattende urbanisering, som kan ha både positive og negative miljøeffekter. Godt planlagte byer kan gi positive bidrag til å løse de globale klimautfordringene. Flere byer, deriblant Oslo, blir trukket frem som forbilder i kampen mot klimaendringer.³

Fordi kildene til luftforurensing og klimagassutslipp ofte er de samme, vil klimavennlige byer basert på fornybar energi, energi-effektivisering og fornybare materialer også gi positive bonuseffekter. For eksempel vil strategisk og tett bebyggelse med gode kollektivløsninger redusere byenes økologiske fotavtrykk. Å erstatte et lokalt kullkraftverk med fornybar energi kutter utslipp. Samtidig får byen renere luft og jordsmonn, noe som gir bedre folkehelse og tryggere mat og drikkevann.⁴ Når en by gjennomfører omfattende omlegging fra privatbilisme til sykling, gange og bedre kollektivtransport, gir det også en sunnere befolkning, mer levende bymiljø og lettere tilgang til byen.⁵ Slik kan lokal klimapolitikk bidra til måloppnåelse på tvers av de 17 bærekraftsmålene.

Lokale løsninger på globale mål

Samtidig som det fortsatt må gjøres grep i norske byer og kommuner, har Norge erfaring og kompetanse som kan bidra til at verdens urbane områder blir en del av løsningen for klima og biomangfold.

Norge bør derfor:

- Kartlegge og fremme erfaringer fra bærekraftsarbeidet til norske byer og kommuner inn i FNs arbeid med bærekraftsmål 11.
- Oppfordre kommuner til å lage utslippsregnskap og lyse ut midler til å betale for det.
- Ta initiativ til at norske kommuner kartlegger sitt biomangfold og lager arealregnskap.
- Kartlegge og utvikle klimatiltak som også gir økt velferd og livskvalitet.

NORSKE KOMMUNER FOR KLIMA OG BÆREKRAFT

- Asker kommune har vært en foregangskommune i utarbeidelsen av FNs nye urbane agenda. Ordføreren i Asker har hatt sentrale roller i FNs rådgivende organ for lokalt styresett og kommunen lanserer i 2018 ny kommuneplan basert på FNs bærekraftsmål.⁶
- Oslo kommune er i 2019 Europas miljøhovedstad etter å ha markert seg svært tydelig i sin innsats for å få bukt med luftforurensning og klimautslipp, bl.a. som verdens elbilhovedstad med godt kollektivtilbud, avfallshåndtering og nærhet til naturområder, og ved å lage utslippsregnskap.⁷
- Hadelandskommunene Lunner, Gran og Jevnaker har sammen ansatt en «klimapådriver» som gjennom kompetanseheving og tilrettelegging skal drive frem innovative og langsiktige klimatiltak.⁸
- Flere kommuner utarbeider egne komunedelplaner for naturmangfold. Ski lanserte sin plan i januar 2018,⁹ og innen utgangen av 2018 skal det komme planer for Fredrikstad, Nannestad, Hemne og Rana.¹⁰

Medvirkning i byplanleggingen

Byutviklingen og byplanleggingen har stor innvirkning på folks muligheter for å leve et godt og verdig liv. Likevel har byens daglige brukere ofte begrensede medvirkningsmuligheter i planleggingsprosesser. Byplanleggingen preges av demokratisk underskudd og domineres av kapitalinteresser og ressurssterke meningsbærere.

Bærekraftige byer bør utvikles av og for byens brukere. Inkluderende og bærekraftig urbanisering skjer gjennom medbestemmelse ifølge delmål 11.3. Særlig sårbare og dårlig representerte grupper må prioriteres. Disse gruppene må gis reell innflytelse¹¹ i hele byutviklingsprosessen. Dette øker kvaliteten på beslutningene og eierskapet til byutviklingen.

Funksjonshemmedes unike kompetanse

Funksjonshemmede er blant de fattigste og mest marginaliserte i ethvert samfunn, og har dårligere tilgang på utdanning enn resten av befolkningen. Funksjonshemmede er en bredt sammensatt gruppe som sitter på unik kompetanse om hvordan byer kan bli byer for alle. For å sikre at funksjonshemmedes interesser og kompetanse blir integrert i byplanleggingen, må funksjonshemmede og deres organisasjoner ha reell medvirkning i byplanleggingen.

Ungdom – storforbrukere av byen

Ungdom er storforbrukere av byens tjenester, tilbud og offentlige rom. Barn og unge har rett til å bli hørt i viktige politiske prosesser som angår dem. Unge mennesker bør gjennom utdanningen få tilstrekkelig undervisning i deltakelse i politiske prosesser og i medborgerskap, da dette gir stort potensiale for økt ungdomsmedvirkning.¹² Planprosesser har stor innvirkning på ungdommers nåtid og fremtid, og ungdom er en ressurs med energi og kreativitet som kan mobilisere for sosial og politisk endring.¹³

Hvis alle inkluderes, utelates ingen

Et styrende prinsipp for agenda 2030 er at ingen skal utelates. Skal bærekraftsmål 11 nås, er det viktig at alle de som bruker og bor i byen inkluderes og gis reell innflytelse i avgjørelser om byens utvikling.

Norge bør derfor:

- Fremme reell medvirkning i byplanlegging for særlig sårbare og dårlig representerte grupper som funksjonshemmede og ungdom.
- Gjennom bistandspolitikken støtte prosjekter som tilrettelegger for reell medvirkning og medborgerskap.

Byplanleggingen preges av demokratisk underskudd og domineres av kapitalinteresser og ressurssterke meningsbærere.

- [The Guardian. 2017. How to fix climate change: put cities, not countries, in charge.](#)
- [Bloomberg. 2015. Beijing to Shut All Major Coal Power Plants to Cut Pollution.](#)
- [Millstein og Hofstad. 2017. Fortetning og folkehelse. NIBR-rapport 2017:2.](#)
- [Kommunespeilet. 2017. Hele Verden ser på nye Asker kommune.](#)
- [Oslo kommune. 2016. Klima- og energistrategi for Oslo.](#)
- [Region Hadeland. Udatert. Klimapådriver.](#)
- [Ski kommune. 2018. Kommunedelplanen for naturmangfold er vedtatt.](#)
- [Miljøkommune.no. Udatert. Første pilotkommune i mål.](#)
- [Arnstein. 1969. A Ladder of Citizen Participation. Journal of the American Planning Association, 35:4, 216 – 224.](#)
- [Trøndelag Forskning og Utvikling. 2014. Ungdom og medvirkning i planlegging og lokalt utviklingsarbeid.](#)
- [LNU. 2016. 1,8 milliarder grunner - ungdom, utvikling og bærekraft.](#)

Tilgang til byen

Medvirkning alene vil ikke automatisk resultere i bærekraftige byer. En bærekraftig bypolitikk må sikre allmenn tilgang til grunnleggende tjenester, reelt inkluderende offentlige rom, boliger og transportmuligheter.

Tilgang på grunnleggende tjenester

Å bo og leve tett medfører økt helserisiko. I byer er helserisikoen ujevnt fordelt med den største byrden hos spesielt utsatte grupper, som slumbeboere. I dag bor nesten en milliard mennesker i urbane slumområder.¹⁴ Mangel på rent vann, dårlige sanitære forhold og trangboddhet gir grobunn for sykdom, spesielt smittsomme sykdommer.

Slumområder er uformelle bosettinger og er sjelden inkludert i offentlig grunnlagsdata for byplanlegging. Offentlige tjenester er derfor lite tilgjengelige for slumbeboere. Det er avgjørende at infrastruktur og tjenester bygges ut på bakgrunn av data for hele byens befolkning. I byer må det offentlige ta ansvar for at grunnleggende helse- og sosiale tjenester er tilgjengelig for alle, uavhengig av kjøpekraft, alder og funksjonsevne.

Universell utforming i 2030 må planlegges i 2018

Å bygge en inkluderende by er verken spesielt vanskelig eller kostbart, men det vil ta tid å innføre universell utforming i hele byens infrastruktur. Skal byenes offentlige rom, boliger og transportmuligheter være tilgjengelige for alle innen 2030, må arbeidet med å tilrettelegge for funksjonshemmede prioriteres. Funksjonshemmede er en prioritert gruppe i målet om tilgang til transportsystemer og sikkerhet på veiene (mål 11.2), og i målet om tilgang til inkluderende og tilgjengelige offentlige rom (mål 11.7). Når man i forbindelse med katastrofer skal redusere antall ofre (delmål 11.5), samt iverksette en helhetlig risikostyring (delmål 11.b), må det tas hensyn til at funksjonshemmede er mer sårbare for katastrofer enn andre. Skal funksjonshemmede få reell tilgang til byen, må det offentlig derfor sette tydelige krav om universell utforming.

Norge bør derfor:

- Fremme universell utforming som avgjørende i implementeringen av bærekraftsmål 11.
- Fremme hensynet til funksjonshemmede i risikostyring i forbindelse med arbeidet med byers motstandsdyktighet mot katastrofer
- Fremme metoder som inkluderer disaggregerte data fra uformelle bosettinger og sårbare grupper i planleggingen av infrastruktur og grunnleggende tjenester.
- Sikre offentlig eierskap og kontroll over grunnleggende infrastruktur som vann og kloakk.

BYERS BIDRAG TIL Å NÅ BÆREKRAFTSMÅL 3.8 OM UNIVERSELL HELSEDEKNING

- To tredjedeler av verdens befolkning har ikke tilgang til alle grunnleggende helsetjenester. 100 millioner mennesker ender opp i ekstrem fattigdom på grunn av helsekostnader.¹⁵
- Byer kan være foregangsmodeller for å nå universell helsedekning. Blant annet har ordførere fra hundrevis av byer skrevet under på "The Paris Declaration on Fast-Track Cities Ending the AIDS Epidemic" hvor de har forpliktet seg til å teste og behandle hiv.

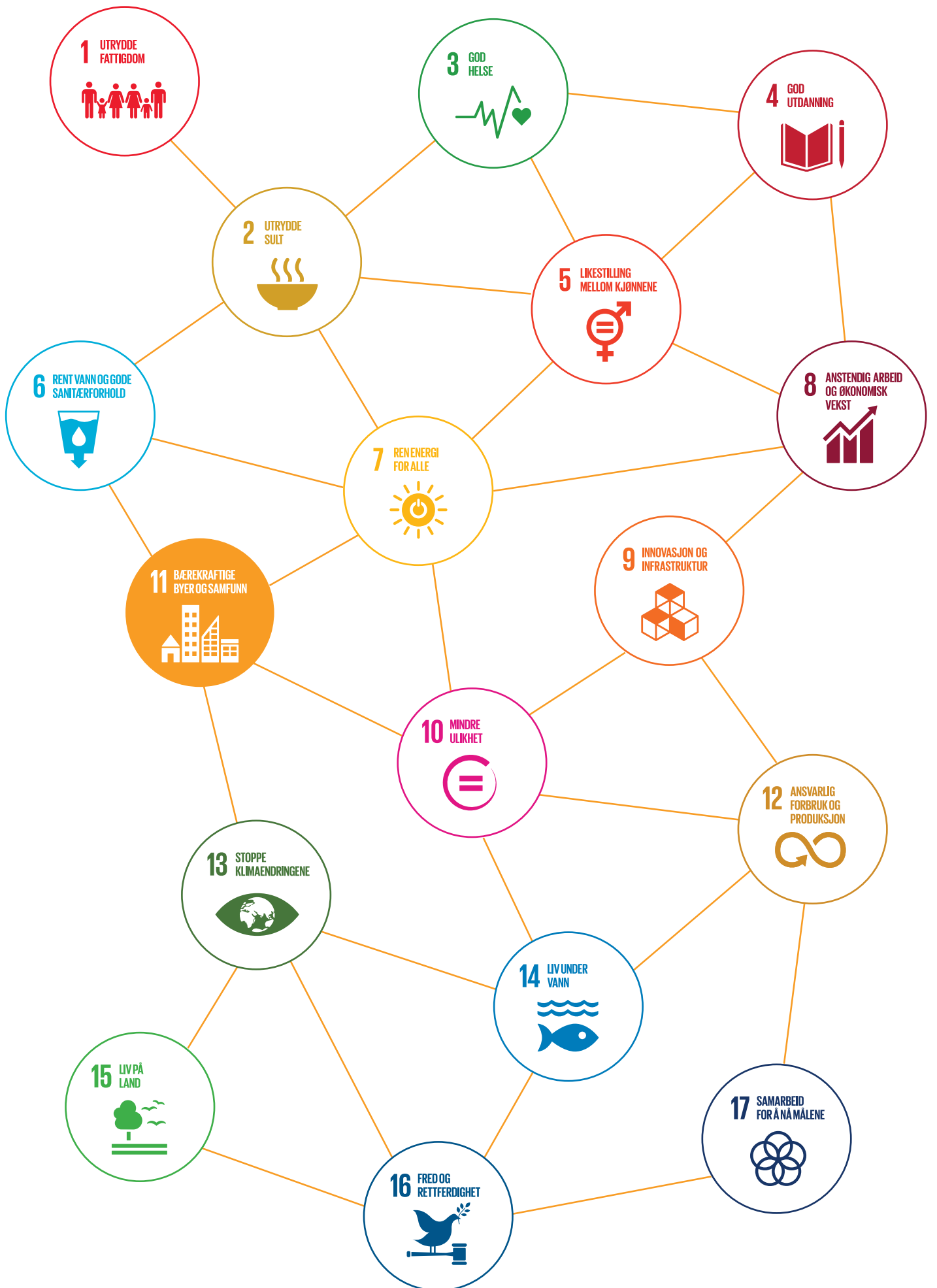
Sustainable urbanization must build on human and natural diversity and the cities' potential of combating climate change. We must ensure that our local institutions promote natural biodiversity and inclusive societies for all. This potential should motivate bold initiatives for progressive local social, climate and environmental action.

Unequal access to services like water and sanitation, especially in informal settlements and for vulnerable groups, remains a major impediment to sustainable urbanization. We need disaggregated data collection and meaningful participation for key urban stakeholders like slum dwellers, disabled people and youth, as a foundation for sustainable urban policies that leaves no one behind.

Klipp ut og ta med til FN

¹⁴ WHO, UN habitat. 2010. [Hidden cities - Unmasking and overcoming health inequities in urban settings.](#)

¹⁵ WHO, Verdensbanken. 2017. [Tracking Universal Health Coverage: 2017 Global Monitoring Report.](#)

BÆREKRAFTIGE
BYER OG SAMFUNN

”

Skal byene bli bærekraftige, trenger vi helhetlig og langsiktig byplanlegging som skaper byer for alle og som ikke undergraver biomangfoldet eller menneskers livsgrunnlag.